

Jubileumrede Dick Jongman

Geachte dames en heren,

Het vieren van het tienjarig bestaan van onze vereniging is een heuglijk feit. Zeer veel heeft zich in de laatste tien jaren afgespeeld. Grote verwachtingen zijn er gewekt. De Nota Ploeg van 1984 stond er bol van. De uitkomsten waren echter bescheiden. Velen zijn hier cynisch door geworden. Ik zou u derhalve een uitspraak van de heer Klaas Kramer (voorzitter van de Federatie van Visserijverenigingen) niet willen onthouden. „Aquacultuur is het vak van de toekomst, en dat zal het wel altijd blijven ook!“ Toch is er erg veel bereikt. De visteelt is inmiddels niet meer weg te denken uit de wereld, Europa en zelfs niet uit Nederland.

De aanpak van de Nederlandse visteelt in de afgelopen tien jaar kan worden omschreven als buitengewoon moedig. Het lag voor de hand dat men voorzichtig begon met het viskweken. De randvoorwaarden voor het succesvol starten van een onderneming waren immers nog niet ingevuld. Er was geen onderwijs voor viskwekers, veterinaire begeleiding ontbrak, voorlichting op visteeltgebied was zeer minimaal. Zelfs voor de visteelt geschikte systemen en zuiveringstechnieken waren er niet. Verkoopkanalen van kweekvis ontbraken.

Lichtpuntjes

Toch waren er ook lichtpuntjes. Nederland bezat tien jaar terug reeds een vakgroep Visteelt en Visserij aan de Landbouwwuniversiteit te Wageningen, die echter niet bedoeld was om kwekers, maar om wetenschappers op te leiden. Maar hierdoor was er expertise. Veevoederfabrikanten hadden de techniek om visvoer te produceren reeds onder de knie. Nederland is een vishandelsland, zodat de techniek van geteelde visvermarketing snel geleerd kon worden. Er waren vele mensen, die geld, energie, eigenlijk hun hele hebben en houden in een visteeltbedrijf wilden steken. En er waren de subsidies van de EEG en het O & S fonds, die de aanstaande visteler kredietwaardig konden maken.

Het gevolg was, dat we met veel enthousiasme ons blind staarden op de voordelen van visteelt. Visteelt zou de werkloosheidsproblemen in de landbouw oplossen. De melkplas zou door de meerval kunnen worden opgegeten en onze exportpositie zou aanzienlijk verbeterd kunnen worden. Nu is dit in ieder geval in twee landen gebeurd. In Noorwegen werd de visteelt de derde branche in grootte in het land en in de V.S. steeg de American Catfish productie in tien jaar tijd van 100 ton naar 160.000 ton. In Nederland leken er dus eveneens gigantische mogelijkheden. Toch is de productie in tien jaar tijd niet verder gestegen dan naar zo'n 1.000 ton vis. Er zit weliswaar een stijgende lijn in de visproductie, maar deze is beperkt.

Wat waren de oorzaken van deze tegenslag. In de eerste plaats zoals gezegd, begon men in Nederland te overmoedig. Er werden geen kleine overzichtelijke bedrijfjes neergezet, maar meteen maar een bedrijf van 300 ton. Wanneer zoiets een succes wordt is dat extra prettig, maar wanneer die mislukt is dit extra onplezierig. Dit bedrijf werd gesticht in een tijd, waarin er vrijwel niemand in Europa in staat was een bedrijf te runnen van meer van 25 ton. Toch is er thans weer een bedrijf neergezet wat geacht wordt 500 ton te gaan produceren. Persoonlijk zou ik deze daad als buitengewoon moedig willen omschrijven. Het is alleen jammer dat dit soort bedrijven op de klei-

Verenigingsvoorzitter Dick Jongman in het volle van zijn betoog.

ne pot voor visteeltsubsidies een enorm beslag leggen, waardoor vele minder risicovolle bedrijven ondersteuning hebben moeten ontberen.

Voortdurend zoeken

Zoals gezegd, is het een voortdurend zoeken naar welke plaats de visteelt uiteindelijk zou innemen, geweest. Achteraf is het natuurlijk vrij gemakkelijk om kritiek te leveren. Toch is het goed om de hand in eigen boezem te steken en te stellen dat we een beetje blind geweest zijn voor de zaken die we eigenlijk hadden kunnen weten. Allereerst werd in Nederland de visteelt ingedeeld bij Directie Visserijen van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Visteelt werd gezien als een alternatieve wijze van visproductie. Onvoldoende hebben we ingezien, dat, en ik herhaal de woorden van professor Huisman, dat als visteelt wordt gezien als een vorm van visserij, het konijnenfokken kan worden be-

schouwd als een vorm van konijnenjacht. Visteelt is een vorm van intensieve veehouderij, dat het produkt vis voortbrengt. En daar liggen meteen de problemen. Iedere veehouder krijgt bijvoorbeeld zijn voer volgens het lage BTW-tarief, de visteeler betaalt 18,5 % Het personeel in de visteeltbranche wordt ingedeeld bij de bedrijfsvereniging van het Havenbedrijf, Binnenvaart en Visserij, waardoor de visteelt moet mee betalen aan oplegdagen, havenstakingen etc. Beter kan de visteelt worden ingedeeld bij de Agrarische Sociale Fondsen. Er zijn zelfs vistelers, die planologische problemen gehad hebben, omdat hun activiteiten niet beschouwd konden worden als een vorm van landbouw, terwijl we in de Landbouwwet staan en vis volgens de Van Dale onder vee staat (schubvee te vergelijken met pluimvee). Het grote probleem was, dat een aantal ambtenaren visteelt zagen als een te kleine branche. Branches moeten zich eerst maar eens op eigen kracht ontwikkelen, daarna kan het Ministerie van LNV geld en mankracht uittrekken voor verdere uitbouw. Branches die te ruim in hun jasjes zaten moesten worden gesaneerd. Helaas dreigt het ministerie door deze benadering in haar eigen zwaard te vallen. Van vele kanten wordt thans beweerd, dat een ministerie, dat een branche vertegenwoordigt waar maar 3% van de beroepsbevolking in werkzaam is, beter kan worden opgedoekt. Tot onze vreugde blijken er thans op het ministerie vele ambtenaren te zijn, die aan kunnen geven, dat dit soort eenzijdige vanuit de economie benaderde overwegingen tot rampen kunnen leiden. Immers, we zitten in een ministerie dat verantwoordelijk is voor 100% van onze voedselproductie. We zijn verantwoordelijk voor een voedselpakket dat onze volksgezondheid moet dienen. En dit alles op een wijze zodat milieu en landschap gespaard kunnen blijven.

Speciale aandacht

En juist daarom verdient de visteelt onze speciale aandacht. Bij agrarische bedrijfsvoeringen gaat het niet om een optimale winst (dan

zouden we goed thuis zijn bij het Ministerie van Economische Zaken) maar om continuïteit in een schoon milieu. De vrije handel heeft de boer in de vorige eeuw kapot gemaakt en geleid tot grote hongersnoden. Zelfs de bijbel kent de zeven magere en zeven vette jaren. Indien de visteler te weinig voor zijn produkt krijgt, gaat niet alleen met hem een bedrijf, maar ook zijn moeizaam opgebouwde vakmanschap verloren. Enkele jaren later moet de handel dan constateren, dat de geteelde vis, die zij dan nodig heeft, er niet meer is. De meervalbranche is hier een voorbeeld van. Het zal veel inspanning vereisen om te voorkomen dat de palingbranche dezelfde kant opgaat. De visteler kan hier zelf veel aan doen, ik kom hier later op terug.

Vervuilde lucht en vervuild water is de doodsteek voor onze branche. Met het uitsterven van de wilde paling sterft ook onze palingteelt. Een verantwoord diergeneesmiddelenbeleid, maak ons produkt aantrekkelijk en een alternatief voor vis in vervuilde wateren. Toch kan dit alles bewerkstelligd worden en het proces van bedrijfszekerheid versnellen, als er een beschermd label: „Verantwoord Geteelde Vis“ komt. Zonder hulp van de overheid is dit echter voor zo'n kleine branche als de onze onbereikbaar. De overheid begint dit in te zien en heeft tevens de moed om op eerder genomen besluiten terug te komen. Twee jaar terug, werd met de vakgroep Visteelt en Visserij en het Produktschap voor Vis en Visprodukten samen met vele andere instanties een initiatief genomen om de afbraak van diergeneesmiddelen in vis te onderzoeken. De EEG was bereid dit initiatief te ondersteunen op voorwaarde dat het Ministerie van LNV dit initiatief zou goedkeuren. Ondanks de steun van onze Vereniging en driftig lobbyen onder andere in de Projectadviescommissie van het ministerie was het ministerie hier niet toe bereid.

Thans komt de visteler in moeilijkheden, omdat hij niet weet in hoeveel tijd de medicijnen uit zijn vis verdwijnen en de Keuringsdienst van Waren zit op het vinketouw. Een instantie waar de visteler een certificaat kan halen, dat

zijn vis vrij is van residuen, is er niet in Nederland. Sterker nog, dat weinige werk wat het C.D.I. voor ons doen kan, dreigt verder uitgehouden te worden door onverantwoorde bezuinigingen. Gelukkig is ons toegezegd dat men zal pogen, deze ontwikkelingen te keren. En dit is hard nodig.

Nederland riool van Europa

Doordat Nederland een rivierdelta heeft, komen uiteindelijk alle Europese visziekten in Nederland terecht en dit wordt nog een keer versterkt doordat ons land een enorme importeur van levende vis is, zowel siervis, alsook consumptievis. Ook vistelers zijn geen heiligen en velen proberen dan ook hun door ziekte sterk in waarde verminderde vis snel te verkopen. Een gezondheidscertificaat voor binnenlandse handel ontbreekt en er staat geen enkele visziekte op de epidemieënlijst en zo kunnen ziekten als VHS en zwemblaasworm zich snel verspreiden over de Nederlandse vistelers. Een visteler die ontdekt dat zijn vis met zo'n ziekte besmet is en zijn vis gaat behandelen met een antibioticum, kan nergens terecht voor informatie over wanneer deze stof weer uit zijn vis verdwenen zal zijn. En dit is buitengewoon jammer, omdat juist geteelde vis geheel vrij te maken valt van residuen, mits voldoende veterinaire begeleiding aanwezig is. De vakgroep in Wageningen heeft meerdere keren aangeboden om hierbij behulpzaam te zijn. Dit wordt afgewezen door het Ministerie van LNV met het argument dat Universiteiten daar niet voor zijn, het C.D.I. zodanig te bemannen dat deze die taak op zich zouden kunnen nemen, wordt afgewezen omdat dit voor zo'n kleine branche te duur zou zijn. Gelukkig heeft het laatste contact met het ministerie aangegeven dat men hier iets aan wil doen.

Mest

Een ander belangrijk item is het vismestprobleem. Ik noem dit apart een probleem omdat er een probleem van gemaakt is. Professor Rosenthal uit Duitsland heeft op een bijeenkomst van het Nederlands Genootschap voor

Aan het einde van de dag vond er een levendige discussie o.l.v. een forum plaats.

Aquacultuur in Ede eens aangegeven dat vismest een waardevolle mest is. Zoals ik al zei, wil het ministerie kunnen blijven overleven, dan zal het er voor moeten zorgen dat de landbouw zijn onmisbare rol voor de samenleving zal blijven spelen. Alsmaar saneren en afwachten tot waardevolle initiatieven vanzelf van baby tot volwassene uitgroeien zal er toe leiden dat economisch krachtige branches als een salamiworst willen worden verkleind, en waardevolle initiatieven door verwaarlozing de wiegedood zullen sterven. Het ministerie zal dan zo onbelangrijk worden, dat het zelf ook opgedoekt kan worden. In de Friese gemeente Dantumadeel werd daarom een initiatief ontwikkeld, waarbij de vismest direct benut kon worden als fertilizer in de tuinbouw. EEG, provincie en gemeente zouden de kosten dragen. Er was alleen instemming nodig van het Ministerie van LNV. Ook dit werd weer geweigerd. Laten we hopen dat andere mestverwer-

kings- en agrificatie (bijvoorbeeld brandstof uit landbouwgewassen) wel genade vinden in de ogen van de hogere ambtenaren. Alleen zo kan het broeikas effect en verloederding van het platteland voorkomen worden. De mest, die thans een probleem is, zou dan wel eens een waardevol element kunnen worden in diverse produkten.

Geen subsidie meer

Ook een ander punt speelt thans een belangrijke rol. Door een beleidswijziging wordt thans aan beginnende vistelers geen EEG-subsidie meer verstrekt. De meeste andere EG-lidstaten krijgen deze subsidie nog wel. Ook Nederland betaald (middels 2% van het BTW-tarief) mee aan deze EEG-potjes. Dat wil zeggen dat de concurrentie van de Nederlandse vistelers met behulp van Nederlands geld gesubsidieerd worden. Wanneer men echter mocht denken, dat wij negatief denken over het Ne-

derlandse overheidsbeleid, dan is dit geenszins het geval. Ook de overheid was en is een zoekende en wacht af wat er precies gaat gebeuren. Het kan bijna niet anders of de visteelt moet voor een belangrijk gedeelte voor onze vis gaan zorgen. Ik zal dit verduidelijken met een voorbeeld.

Enkele weken terug deed dr. Boddeke van het RIVO veel stof opwaaien, door te beweren dat de goede visvangsten op de Noordzee te danken waren aan de OMO en de Persil. De fosfaten in deze produkten zouden de zee zodanig bemesten dat de hele voedselketen daarvan kon profiteren. Door waterzuiveringsmaatregelen en omdat genoemde middelen inmiddels GROEN zijn geworden, loopt de bemesting op zee terug en daarmee de visvangsten. Een kanttekening is hier toch wel op z'n plaats. Bemesting is namelijk niet iets wat je zomaar kan doen. Een ecosysteem kan optimaal produceren, dat wil zeggen, alle planten en diersoorten die in zo'n systeem thuishoren, produceren hun optimale hoeveelheid aan biomassa. En een ecosysteem kan maximaal produceren, maar zit dan ook dicht tegen de grens waarop alles fout gaat, de zogenaamde hypertrofiëring. Een voorbeeld hiervan is de spreker die hier voor u staat. Ik produceer erg veel biomassa, maar loop daarvoor een verhoogde kans op een hartaanval. Een dergelijke vorm van hypertrofiëring hebben we gezien in de Oostzee voor enkele jaren terug. Toen profiteerde vooral het alge Chrysoglomulina van de bemesting en groeide in zulke dichte tapijten dat bijna het gehele zeeleven werd uitgeroeid. Wanneer en onder welke omstandigheden precies dit soort explosies van groei plaats vinden weten we niet. Er is dus maar één oplossing en dat is aan de veilige kant gaan zitten. Heus, er is geen alternatief voor milieuhygiëne. Misschien moge we vanuit deze plaats Klaas Kramer een plaagstootje terug geven. „Het visbestand in de Noordzee zal dus sterk terug lopen en dat wil zeggen dat de Nederlandse vissersvloot thans gesaneerd moet worden en dat zal voorlopig ook wel zo blijven.“ Maar dat wil zeggen, dat een vis, waar-

voor een markt is, alleen al omdat die volgens het epidemiologisch onderzoek ondermeer in Zutphen (FAO-onderzoek van professor Kromhout) noodzakelijk is ter voorkoming van hart en vaatziekten. Als zo'n vis niet gevangen kan worden omdat er eenvoudigweg door het schoonmaken van de Noordzee te weinig vis is, dan zal die vis geteeld moeten worden.

Recirculatiesystemen

Met name de teelt van vis in recirculatiesystemen is vanuit milieuhygiënisch oogpunt sterk aan te bevelen. Immers, we krijgen dan een effluent van de kwekerij in een geconcentreerde vorm en van een constante kwaliteit. Namelijk water wat zo'n 300 mg per liter nitraat bevat en zo'n 5 mg fosfaat. Het is toch werkelijk van de gekke dat we nitraten en fosfaten als kunstmest importeren en dit onbenut laten terwijl technieken van benutting voor het grijpen liggen. Ik zou dan ook ernstig willen waarschuwen tegen initiatieven, zoals er in EEG-kringen leven om grote viskwekerijen ver van de kust op zee te gaan bouwen. De gedachte hierachter is dat onze kustwateren hierdoor niet vervuild zouden worden. Deze redenatie lijkt verdacht veel op de fabrieksschoorstenenbouw-redenatie uit de zestiger jaren. Om de directe omgeving te sparen ging men toen hele hoge schoorstenen bouwen. De gevolgen kent u. Zure regen tot ver in Scandinavië en in de Alpen. Ir. Peeters zei het al in het begin van de zeventiger jaren. U kunt het milieu alleen maar schoonmaken door het elders weer vies te maken. Geen stad zonder vuilnisbelt. Hij noemde dit de wet tot het behoud van de elende. Alleen hergebruik van stoffen is een oplossing voor het milieuprobleem. De Nederlandse visteler, die bij uitstek deskundig op het gebied van recirculatiesystemen is, kan hier een belangrijke rol in spelen. Dit heeft de overheid ook ingezien en daarom is het een goede zaak dat het visteeltproject in Den Oever zoveel aandacht krijgt. Hier worden nieuwe initiatieven ontwikkeld. Getracht wordt, visvoer voor kweekvis uit visafval te maken. Dit visafval komt weer van consumptievis uit

de Noordzee. Thans wordt voor het visvoer nog veel te veel industrievis gevangen. Terwijl er toch van de 1.2 miljoen ton van de in de Noordzee gevangen vis zo'n 200.000 ton visafval ontstaat. Hieruit moet zo'n 20.000 ton droogvoer te maken zijn, waar weer 10.000 ton vis mee valt te kweken. Een ander initiatief dat zeer veel aandacht verdient is het telen van vis voor minderheidsgroepen in onze bevolking. Allochtonen zijn door de eeuwen heen naar ons land gekomen en hebben ons veel van hun cultuur geleerd. Vele van deze volkeren gebruiken buitengewoon smakelijke tropische visrecepten. De visteler kan deze vis vaak telen en dit is des te plezieriger omdat vele van deze volkeren juist levende vis sterk waarderen. Immers, levende vis is in ieder geval vers vis. Hopelijk leren ze dat de Nederlandse consument ook nog eens. Juist deze bevolkingsgroep krijgt in het viskweekproject Den Oever veel aandacht. Het is buitengewoon verheugend dat de overheid nu inziet dat dit soort projecten moet worden gestimuleerd.

Ondernemerscursus

Een ander aspect waarvoor ik de overheid wil complimenteren is dat men onlangs gestart is met de ondernemerscursus visteelt. Langzaam maar zeker wordt er op het gebied van de visteelt steeds meer deskundigheid in Nederland opgebouwd. Ook het RIVO gaat dank zij het Ministerie van LNV steeds verder met het ontwikkelen en begeleiden van nieuwe visteelttechnieken, met name op het gebied van de zeeviskweek valt nog veel te verwachten.

Al deze ontwikkelingen moeten echter in goede banen worden geleid. Af en toe kreten in de krant; eenzijdige of onjuiste voorlichting kan de branche ineens weer achterop helpen. Zo is de dierenbescherming reeds tijden bezig om de visteelt in een kwaad daglicht te stellen. Aan de Universiteit van Utrecht heeft men uitgevonden dat vissen gevoel hebben als ze aan de sporthengelhaak worden geslagen. En zie: ineens schijnt de vis een buitengewoon gevoe-

lig wezen te zijn dat zich in een viskwekerij niet thuis voelt. Een merkwaardige redenering immers. Met dezelfde redenering zou men kunnen zeggen dat een worm zich ongelukkig voelt in een wormenkwekerij. Kennelijk door gebrek aan argumenten gaat men ons vervolgens beschuldigen van het feit dat deze organisatie het niet eens is met de visverwerkingsmethoden. Vooral het afdoden is de Dierenbescherming een doorn in het oog. Maar visverwerking is geen viskweek! Het met zout doden van paling is bijvoorbeeld al eeuwen oud, terwijl de viskweek slechts tien jaar oud is. Helemaal belachelijk wordt het wanneer men ons begint te beschuldigen van het genetisch manipuleren van paling. De paling is tot nu toe in gevangenschap nooit tot reproduceerbare voortplanting gekomen, genetische manipulatie is dan helemaal onmogelijk! De schrijfster van het rapport over de viskweek (dit rapport diende als basis voor het beruchte Telegraafartikel, de Telegraaf heeft zich inmiddels van dit interview gedistantieerd) heeft duidelijk geen kaas gegeten van de Nederlandse visteelt.

Conclusie

Visteelt heeft een goede toekomst. Er is een markt voor geteelde vis en er is een techniek om de vis te produceren. Wij vistelers moeten ervoor zorgen (vooral door nauwe samenwerking) dat de voor ons noodzakelijke prijs voor onze vis wordt betaald. De consument is bereid voor onze producten te betalen, maar het is moeilijk voor ons om die noodzakelijke kostprijs te krijgen (zie onze Noorse collega's). Visteelt zal begeleid moeten worden door een evenwichtig overheidsbeleid. Het zal erkend moeten worden dat visteelt een vorm van intensieve veehouderij is. Dit wiel behoeft dan niet meer opnieuw te worden uitgevonden. Er zal een goede veterinaire begeleiding moeten komen. Vooral de inmiddels opgebouwde expertise bij de Sectie Visziekten van het C.D.I.; de Vakgroep Visteelt en Visserij van de Landbouwniversiteit te Wageningen en het RIVO moet blijvend benut worden. Nederland zal binnen EEG-verband de boot

niet mogen missen, anders zullen de ons omringende landen ondermeer gesubsidieerd worden met Nederlands geld. Zij gaan dan vis telen met Nederlands geld en voor de Nederlandse markt. Er zal een beschermd label voor gekweekte visprodukten moeten komen. Immers, geteelde vis is de enige vis die volgens de eisen van de consument analoog met de veehouderij kan worden geteeld. De consument moet dan wel zeker weten dat waar hij/zij voor betaalt, hem/haar ook verkocht wordt. De visteelt zal een steviger plaats moeten krijgen binnen de visserijwereld. Zo zijn wij nog

steeds niet vertegenwoordigd in het Productschap voor Vis en Visprodukten en binnen onze bedrijfsvereniging. Naast de drie reeds bestaande vissoorten forel, meerval en paling zullen er nieuwe kweekvissoorten op de markt moeten komen, vooral voor onze landgenoten die hier niet geboren zijn. Ook zullen er zeevissoorten gekweekt moeten worden. Ik heb er veel vertrouwen in dat in de volgende tien jaar dit allemaal gerealiseerd zal worden.

Uw voorzitter, Dick Jongman.
